

Lucija Stepančič

Marko Uršič: *Štirje časi: filozofski pogovori in samogovori. Zima: četrti čas, preludij: o sencah.*
Ljubljana: Cankarjeva založba, 2015.

Poetična, metafizično navdihnjena razprava o sencah, v platonističnem duhu obrnjena k najskrivnostnejšim platem znanosti, religije, umetnosti in filozofije, se zdi prava izbira za zaključek filozofskih "pogovorov in samogovorov", ki se odvijajo tako v okviru letnih časov v naravi (pomlad, poletje, jesen in zima) kot njihovih duhovnih ekvivalentov (preteklost, sedanjost, prihodnost, večnost). Še posebej, če sovpadajo ravno z zimo. Avtor pa je pri tem poskrbel za precejšnje presenečenje: namesto da bi razpravo postavil na decembrski Kras, ki je z ogolelo divjino in burjo kot nalašč za spokojna modrovanja na meji eshatologije, je svoj literarni alter ego, mojstra Bruna, poslal v New York, urbano metropolo, ki se zdi od tako imenovanih večnih vprašanj kar najbolj oddaljena. Da bo udar njene svetovljanske posvetnosti, podkrepljene s potrošništvom in tehnologijo še bolj neubranljiv, so tu še božični prazniki s svojo prav nič posvečeno evforijo. Enako neustavljivo je naraslo število sogovornikov, poleg prejšnjih štirih, ki so vztrajali skozi vse knjige, jih je zdaj naenkrat malo morje, s svojimi najrazličnejšimi podvojitvami pa predstavljajo tudi zelo raznoliko družino. Študentski parček in Egipčani iz davnine. Računalniški pametnjakoviči in 107-letna znanstvenica. Dvojniki in avatarji. In seveda sence – poleg privajenih temnih še svetle in pisane, nebeške in peklenske, metafizične in virtualne –, ki se jih, potem ko je zbral primerjalno gradivo iz vseh obdobj, avtor nauči razpoznavati na vsakem koraku. Igra senc se nadaljuje tudi tik pred napovedanim majevskim koncem sveta – čeprav brez platonističnega zanosa, zato pa "v spletu vseh teh površinskih, lažno presvetljenih senc".

Tudi Bruno sam je komajda še podoben profesorju, ki v Firencah na poti od spomenika do spomenika umirjeno predava. V New Yorku se zdi naravnost zadovoljen, da ne dohaja situacije in da se s svojim dobrim starim

humanističnim slogom zdi rahlo anahronističen, morda celo nostalgичen – poleg tega, da mu še kaditi nikjer ne dovolijo. Navsezadnje pa iz bombastične scenografije narcističnega vele mesta, ki (vsaj navidez?) nasprotuje vsemu, kar je magično in mistično, izvabi celo skrivnostno globino. Brez bistvenih posegov v ustaljeno podobo New Yorka doseže, da razvpiti sodobni Babilon zagledamo na povsem drugačen način. V precejšnji meri se mu to posreči že s tem, da ključna in najbolj prepoznavna imena prevede v slovenščino. Očitno ni treba nič drugega, kot da razvpiti Apple prevedemo v JABOLKO, Facebook v KNJIGO OBRAZOV, Times Square v TRG ČASA, Empire State Building v EMPIREJSKI STOLP, in že “sence” mimoidočih postanejo prijetno dvoumne: tako zelo, da se ni mogoče pogovarjati le o duši, ampak celo o “reševanju sveta”.

Zima morda bolj kot na svoje predhodnice spominja na zbornik, morda prav na *Oko duha*, saj je divji panoptikum vele mesta podan z najrazličnejšimi pristopi in slogovnimi prijemi. Poleg treh predavanj o sencah (*O sencah idej*, *O sencah teles* in *O sencah svetov* – ki smo jih lani lahko poslušali (in gledali) v ljubljanskem Cankarjevem domu), se v knjigi najde še pisana zbirka esejev, bolj ali manj filozofskih dialogov, refleksij, do besede pridejo tudi najbolj znani teoretiki, tako Dawkins z memi kot kulturni podvojevalniki (ki podvajajo/replicirajo informacije na “novi, razvojno višji stopnji evolucije”, ter seveda najbolj znani in razvpiti, (“nihilist in terorist teorije” in verjetno tudi njen “Sizif”) Baudrillard s teorijo o prevladi simulakrov, ter še vrsta analitičnih filozofov, psihologov, kozmologov in astrofizikov, umetnostnih zgodovinarjev in ne nazadnje futurologov. Nekaj prav vabljivega (na Almo Karlin spominjajočega) so tudi zgodbe oziroma prizori, ki so jih navdihnili egipčanski eksponati iz Metropolitanskega muzeja (Met) in ki so podaljšek prepričanja, da vsaka umetnina, tako kot filozofija, ne govori le o sami sebi, ampak nam z enako močjo lahko pričara tudi svoj kontekst.

Ob vsej raznolikosti si avtor ne prizadeva, da bi nas presenetil s kakšno elegantno, presenetljivo formulacijo, kakršna je na primer Baudrillardova o umoru realnosti. Prav nasprotno. Ves se vrže v novosti, v najbolj nore in odštekane fantazije, teoretika, ki bi hotel biti kos neverjetnemu preobilju vtisov, pa vsaj začasno postavi v oklepaj. Marko Uršič še zdaleč nima namena povedati zadnje besede na temo kibernetske virtualizacije realnosti, raje nas pripravi na to, da zadnje besede še lep čas ne bo. Ne more pa se popolnoma izogniti kakršnemu koli vrednotenju: ne vidi se sicer med radikalnimi pesimisti, kakršen je bil Baudrillard, a tudi Kurzweilova nekritična evforija, ki se celo nekoliko otročje (morda prav zato, ker je bil Kurzweil čudežni otrok), predvsem pa brez vsakršne etične zavezanosti

spušča v špekulacije o singularnosti, visokotehnološkem transhumanizmu z zabrisano mejo med ljudmi in kiborgi ter celo z nesmrtnostjo in preobrazbo vesolja v “gigantski superkompjuter”, se mu upira.

Že zdaj je “zaskrbljujoče in obenem paradokсно, da se resnična duševna empatija zmanjšuje z razvojem elektronskih ‘vmesnikov’, z razraščanjem družabnih omrežij, množenjem mailov, razkazovanjem ‘selfijev’ ipd.”. Kljub neizmerni odprtosti do novosti in dojemljivosti avtor ostaja skeptičen in zadržan, čeprav je v osnovi hedonistične sorte in se rade volje prepušča vrtoglavi občutki. Navsezadnje se lahko strinjamo, da “korak od sence do duše postaja vse težji, vse manj samoumeven”, erudit njegovega kova razdaljo vendarle lahko napolni z neverjetno količino nadvse privlačnih idej: od egipčanskih do visokotehnoloških.

Po drugi strani pa ga sodobna in najsodobnejša filozofija, tista, ki jo na najbolj slovečih univerzah predavajo njegovi prijatelji ali vsaj vrstniki, ne prepriča povsem, saj pogosto izgublja stik z okolico, z resničnostjo, s samim sabo in ne nazadnje tudi s svojo dušo, če tvegamo ta izraz. Mojster Bruno za to, da bi se otresel neprijetne “analogije med človeško zavestjo in strojem”, tvega še kaj več, čeprav mu je jasno, da je “dandanes platonizem za večino profesionalnih filozofov nekaj obupno staromodnega, med znanstveniki pa sploh, saj se le še med matematiki najdejo nekateri, ki resno jemljejo svet idej. Kajti, če pustimo ob strani teologe, sekularna postmoderna filozofija zavrača vsako metafiziko, vsako presežnost, nujnost in smisel – transcendenca je *out of time*.” Pa lahko živimo brez presežnosti, nujnosti in smisla? Bruno ne bi hotel, tudi če bi bilo to mogoče. In ni edini. Realnost pa je na srečo, kot pravi Deutsch “veliko večja stvar, kot se zdi, in je večinoma nevidna”.

V zakulisju kaotične površine, ki kar najbolj razigrano odraža potencirani ritem velemesta, se izkristalizira in potem dozoreva vrsta prepoznavnih potez Uršičevega filozofskega sveta. Vizualizacija abstraktnih vsebin še naprej ostaja njegova močna stran (čeprav so slikovni primeri s power pointa predavanj *O sencah* izpadli iz knjige, brez težav pa jih lahko poiščemo na avtorjevi spletni strani). Navezave na umetnost so privlačne; kot prefinjeni estet avtor iz njih izvabi tako povezavo s čutnim svetom kot z (lastno) dušo (tu si ne nasprotujeta, ampak se dopolnjujeta). Enciklopedično znanje s kar najrazličnejših področij je pri njem že kar samoumevno, kot prvi nam je predstavil že vrsto novosti in avtorjev iz belega sveta. Njegova neutrudnost, živo zanimanje in navdušenje so še kako nalezljivi, končni učinek pa poživljajoč, še posebej v današnjem času naporne in zagrenjene brezizhodnosti.

Navsezadnje pa si ne morem kaj (strogo neobvezno sicer), da se ne bi vprašala, kaj vse bi se v alternativnem New Yorku še našlo, če bi se avtor omejil na fikcijo in literarno upodabljanje brez preskokov v filozofske in teoretične razprave. Če bi si tako kot Franz Kafka zamislil svojo, povsem svojo Ameriko. Novi svet, ki spominja na skok v neznano.